

คัมภีร์ธาวตถัมภุชรี: การปริวรรต การแปล และการวิเคราะห์

Dhatuvatthumanjari Scripture: Transliteration, Translation, and Analysis

¹พระมหาชัยพร เขมาภีรโต และ ²ประชา แสงทองสุข

¹Phramaha Chaiyaporn Khemabhirato and ²Pracha Saengthongsuk

¹วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม, มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹Palisuxa Phutthakos CampusNakhon Pathom, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

²บริษัท ดิโอเลเมนท์ 프리เซนเทชั่น จำกัด

²The Element Presentation Inc.

¹Corresponding Author's Email: pholyx@gmail.com

Received: August 22, 2024; **Revised:** December 16, 2024; **Accepted:** December 18, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา และโครงสร้างของคัมภีร์ธาวตถัมภุชรี 2) เพื่อปริวรรตคัมภีร์ธาวตถัมภุชรีจากบาลีอักษรภาษาพม่า เป็นบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ธาตุ คณะธาตุ และอรรถของธาตุในคัมภีร์ธาวตถัมภุชรี การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพด้านเอกสาร โดยการวิเคราะห์ และปริวรรต แปลคัมภีร์ธาวตถัมภุชรี ผลการวิจัย พบว่า 1) ประวัติความเป็นมา และโครงสร้างของคัมภีร์ธาวตถัมภุชรี เป็นตำราว่าด้วยเรื่องของธาตุ มีความโดดเด่นในการเรียบเรียงธาตุ และอรรถของธาตุเป็นร้อยกรองภาษาบาลี ทำให้ง่ายต่อการท่องจำและศึกษา คัมภีร์นี้ได้รวบรวมธาตุที่ใช้บ่อยและมีความสำคัญจำนวน 332 ธาตุ พร้อมแสดงตัวอย่างและคำอธิบายอย่างละเอียด 2) ปริวรรตคัมภีร์ธาวตถัมภุชรีจากบาลีอักษรภาษาพม่า เป็นบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย ซึ่งมีเนื้อหาตามลำดับดังนี้ คือ (ก) นิทานกถา ว่าด้วยประวัติของคัมภีร์ธาวตถัมภุชรี (ข) คันถารัมภะ ว่าด้วยคำปรารภ การแต่งคัมภีร์ เนื้อหาของคัมภีร์ แบ่งออกเป็น 8 กัณฑ์ พร้อมทั้งแสดงอุทาหรณ์ของธาตุเพื่อประกอบการศึกษาและก่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้นเป็นที่เรียบร้อย 3) วิเคราะห์ธาตุ คณะธาตุ และอรรถของธาตุในคัมภีร์ธาวตถัมภุชรี เนื้อหาของคัมภีร์ธาวตถัมภุชรีประกอบด้วยหมวดต่าง ๆ คือ ธาตุ คณะธาตุ และ อรรถธาตุ เป็นการเรียบเรียงบทบาลีจุนนียะ(ร้อยแก้ว) จากการรวบรวมเนื้อหาจากคัมภีร์ต่าง ๆ มากมาย เลือกสรรธาตุที่มีการใช้บ่อยมาประมวลแต่งเป็นร้อยกรองภาษาบาลีพร้อมอรรถธาตุ โดยแบ่งเป็น 7 กลุ่มกัณฑ์ของกลุ่มธาตุ เพื่อให้สะดวกต่อการท่องจำสำหรับนักศึกษาภาษาบาลี

คำสำคัญ: คัมภีร์ธาวตถัมภุชรี; การปริวรรต; การแปล; การวิเคราะห์

Abstract

This research article has the objective 1) To study the history and structure of the Dhatuvadamangala Sutra. 2) To transliterate the Dhatuvadamangala Sutra from Burmese Pali script into Thai Pali script and translate it into Thai. 3) To study and analyze the dhatus (linguistic elements), groups of dhatus, and the meanings of dhatus in the Dhatuvadamangala Sutra. This research is a qualitative study based on document analysis, involving the analysis, transliteration. The research results found that 1) History and Structure of the Dhātuvatthu Mañjuśrī The Dhātuvatthu Mañjuśrī is a grammar text that focuses on Pali roots. Its unique feature is its arrangement of roots and their meanings in Pali verse, making it easy to memorize and study. This text compiles 332 frequently used and important roots, along with detailed examples and explanations. 2) Adaptation and Translation of Dhātuvatthu Mañjuśrī The Dhātuvatthu Mañjuśrī has been adapted from Burmese Pali script to Thai Pali script and translated into Thai. The content is organized as follows: (a) A narrative about the history of the Dhātuvatthu Mañjuśrī, and (b) a preface discussing the purpose of compiling this text. The main content is divided into 8 chapters, each with examples to aid understanding. 3) Analysis of Roots, Root Groups, and Meanings in Dhātuvatthu Mañjuśrī The Dhātuvatthu Mañjuśrī is analyzed in terms of its roots, groups of roots, and meanings of those roots. The text is composed of various sections, including roots, root groups, and their explanations. It is a compilation of Pali prose (junaṇṇiya) gathered from numerous texts, focusing on frequently used roots and arranged them in Pali verse with explanations. These roots are divided into 7 chapters for easier memorization by Pali language students.

Keywords: Dhātvatthaṅjarī; Transliteration; Translation; Analysis

บทนำ

คัมภีร์พระไตรปิฎก เป็นคัมภีร์ที่รวบรวมหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยแบ่งย่อยออกไปเป็น 3 ปิฎก คือ พระวินัยปิฎก รวบรวมพระพุทฺธพจนฺ์ที่เป็นระเบียบข้อบังคับทางพระวินัย พระสุตตันตปิฎก รวบรวมพระพุทฺธพจนฺ์ที่เป็นพระสูตร และพระอภิธรรมปิฎก รวบรวมหลักคำสอนทางพระอภิธรรม นอกจากนี้ในยุคหลังยังมีคัมภีร์ที่อธิบายพระพุทฺธพจนฺ์ในยุคต้นอื่น ๆ อีก ที่เรียกว่า คัมภีร์ชั้นอรรถกถา ฎีกา และอื่น ๆ อีกมากมาย แต่ทุกคัมภีร์ที่กล่าวมานั้น ล้วนใช้ภาษามคธเป็นเครื่องมือในการบันทึกทั้งสิ้น ซึ่งเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาจนทุกวันนี้ (สมเด็จพระพุทฺธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543)

การศึกษาพระพุทฺธพจนฺ์จากคัมภีร์พุทธศาสนา ได้แก่ พระไตรปิฎก คัมภีร์ชั้นอรรถกถา ฎีกา เป็นต้น ต้องอาศัยพื้นฐานความรู้ความเข้าใจในภาษาบาลีจากคัมภีร์ต่าง ๆ โดยเฉพาะคัมภีร์ที่เกี่ยวกับธาตุ หรือรากศัพท์ในภาษาบาลี เพราะช่วยให้เข้าใจโครงสร้างพื้นฐานของภาษาบาลี เข้าใจเรื่องธาตุเป็นรากฐานในการสร้างคำ ช่วยให้เห็นวิธีการสร้างคำศัพท์ใหม่ๆ และความสัมพันธ์ระหว่างคำต่าง ๆ ความรู้เรื่องธาตุช่วยในการแปลความหมายให้รู้ความหมาย สามารถพิจารณาความหมายของคำที่ไม่คุ้นเคยได้แม้จะไม่เคยพบคำนั้นมาก่อนทำให้การแปลและตีความเนื้อหาในภาษาบาลีง่ายขึ้น สามารถ พัฒนาทักษะการวิเคราะห์ภาษาสามารถแยกแยะส่วนประกอบของคำและเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างคำต่าง ๆ ได้ดียิ่งขึ้น ธาตุมักมีความหมายที่ลึกซึ้งและเฉพาะเจาะจง การเข้าใจธาตุจึงช่วยให้เข้าถึงความหมายที่แท้จริงและความละเอียดอ่อนของคำและข้อความในภาษาบาลี ช่วยในการจดจำคำศัพท์ สามารถเชื่อมโยงคำต่าง ๆ ที่มาจากธาตุเดียวกันได้ (พระสีลวงษะ, 2546)

การศึกษาคัมภีร์ธาตุช่วยให้เข้าใจวิวัฒนาการของภาษาบาลีและความสัมพันธ์กับภาษาอื่นๆ ในตระกูลอินโด-ยูโรเปียน ตระหนักถึงประโยชน์ในการศึกษาพระพุทธศาสนา: เนื่องจากคัมภีร์พุทธ-ศาสนาส่วนใหญ่เขียนด้วยภาษาบาลี การเข้าใจธาตุจึงช่วยให้เข้าถึงความหมายที่แท้จริงของคำสอนทางพุทธศาสนาได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น สามารถเชื่อมโยงกับภาษาอื่นๆ ที่มีรากศัพท์ร่วมกัน เช่น ภาษาสันสกฤต และรักษามรดกทางภาษาและวัฒนธรรมสำคัญของโลก (พระมหาสมลักษณ์ คนธสาโร (พระคัมภีร์สาราถวิวงศ์), 2546)

ผู้วิจัยได้ศึกษาคัมภีร์ธาตุวัดถมัญชรี แต่งโดยพระโภกาสะ ชาวพม่า ที่เมืองย่างกุ้ง เป็นคัมภีร์ที่มีเนื้อหาสำคัญเกี่ยวกับธาตุ โดยได้รับมรดกความรู้โดยตรงจากพระอุปัชฌาย์ท่านได้ศึกษาไว้อย่างดีก่อนละสังขาร โดยผู้แต่งได้เรียบเรียงมาแต่งเป็นร้อยกรองภาษาบาลีพร้อมอรรถของธาตุ เพื่อให้สะดวกต่อการท่องจำสำหรับนักเรียนนักศึกษาภาษาบาลี มีการแปลที่เรียกว่านิสสยะ คือการแปลงศัพท์เป็นภาษาพม่าและอธิบายกำกับไว้คำต่อคำ พร้อมยกอุทาหรณ์ คือตัวอย่างประกอบมาจากคัมภีร์ต่าง ๆ มาแสดงกำกับอธิบายธาตุแต่ละตัวโดยละเอียด ซึ่งจะมีประโยชน์ต่อการศึกษาภาษาบาลีอย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา และโครงสร้างของคัมภีร์ธาตุวัดถมัญชรี
2. เพื่อปริวรรตคัมภีร์ธาตุวัดถมัญชรีจากบาลีอักษรภาษาพม่า เป็นบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ธาตุ คณะธาตุ และอรรถของธาตุในคัมภีร์ธาตุวัดถมัญชรี

วิธีดำเนินงานวิจัย

ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาประมวลองค์ความรู้เนื้อหาคัมภีร์ธาตุวัดถมัญชรีใช้วิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยมีวิธีดำเนินการศึกษา ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาประวัติความเป็นมา และโครงสร้างของคัมภีร์ธาตุวัดถมัญชรี

ขั้นตอนที่ 2 เพื่อศึกษารูปแบบการแสดงตัวธาตุ ของธาตุในคัมภีร์ธาตุวัดถมัญชรี

ขั้นตอนที่ 3 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบธาตุในคัมภีร์ธาตุวัดถมัญชรี โดยเปรียบเทียบกับ 6 คัมภีร์ได้แก่ คัมภีร์ปทฐปัสสัทธิ คัมภีร์กัจจายนธาตุมัญชสุธา คัมภีร์โมคคัลลานธาตุปาฐะ คัมภีร์สัททนิธิตาตุมาลา คัมภีร์ธาตุวัดถมัญชรี และคัมภีร์ปาณินียธาตุปาฐะ โดยสังเขป

ขั้นตอนที่ 4 จัดทำเป็นเอกสารรายงานการวิจัยเพื่อนำเสนอต่อไป

ผลการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมา และโครงสร้างของคัมภีร์ธาตุวัตถมัญชรีคัมภีร์ธาตุวัตถมัญชรี จัดว่าเป็นคัมภีร์ไวยากรณ์ชั้นสูงด้วยหลักที่ว่าความเข้าใจในโครงสร้างทางภาษาผ่านการศึกษาธาตุอันเป็นรากเหง้าของภาษาบาลีนั้นสามารถช่วยให้ผู้ศึกษาภาษาบาลีเข้าใจในเนื้อหาทางด้านภาษาและสะท้อนให้เกิดความเข้าใจในธรรมะของพระพุทธองค์ คัมภีร์ธาตุวัตถมัญชรีจัดอยู่ในคัมภีร์ศัพท์เฉพาะศาสตร์ (Terminology) ภาษาบาลีในกลุ่ม “คัมภีร์สหทวิเสส” ความเข้าใจธาตุ หรือรากศัพท์ในภาษาบาลีมีประโยชน์เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ศึกษาจะได้ใช้ศัพท์ที่มีความหมายสื่อสารได้ตรงกัน เนื่องจากการแสวงหาความรู้ในพุทธศาสนานั้นนอกจากจะขึ้นอยู่กับกระบวนการสร้างองค์ความรู้ (body of knowledge) และวิธีแสวงหาความรู้ (mode of inquiry) แล้วยังต้องคำนึงถึงศัพท์ศาสตร์ (terminology) ด้วย เพราะศัพท์คำเดียวกันอาจมีความหมายที่หลากหลายตามสถานการณ์ที่นำไปใช้ การศึกษาธาตุทางไวยากรณ์ภาษาบาลีจึงมีความจำเป็นเพื่อความเข้าใจสาระและสามารถอธิบายความหมายของศัพท์ด้วยความเข้าใจในธาตุได้

คัมภีร์ธาตุวัตถมัญชรีจัดว่าเป็นกลุ่มคัมภีร์ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดเพราะเป็นประตูนำไปสู่การศึกษาวรรณคดี และวรรณกรรมต่าง ๆ เป็นคัมภีร์ว่าด้วยเรื่องธาตุ รจนาเป็นภาษาพม่าโดยท่านพระโสภาสะ ัมมาจริยะ ณ เมืองย่างกุ้ง โดยได้รับคำสั่งเสียจากพระอุปฌาย์ก่อนละสังขารให้รวบรวมงานของท่านที่เป็นร้อยแก้ว และเรียบเรียงใหม่เป็นร้อยกรอง เพื่อเกื้อกูลแก่เหล่าศิษยานุศิษย์ให้ได้ศึกษา และจดจำได้ง่ายขึ้น โดยประกอบด้วยจำนวนคาถา 119 คาถา แบ่งเป็น 9 กัณฑ์ นับเป็นตัวธาตุได้ 332 ธาตุ คุณลักษณะเด่นของคัมภีร์ธาตุวัตถมัญชรีคือเป็นคัมภีร์ที่รวบรวมธาตุที่ใช้บ่อย เป็นที่แพร่หลายร้อยเรียงเป็นคาถาสำหรับท่อง และจดจำได้ง่าย คัมภีร์ธาตุวัตถมัญชรีมีความโดดเด่นในการเรียบเรียงธาตุ และอรรถธาตุ เป็นร้อยกรองภาษาบาลีทำให้ง่ายต่อการท่องจำและศึกษา คัมภีร์นี้ได้รวบรวมธาตุที่ใช้บ่อยและมีความสำคัญ พร้อมแสดงตัวอย่างและคำอธิบายอย่างละเอียด มีการแต่งไปตามลำดับตัวอักษรเพื่ออำนวยความสะดวกแก่การค้นคว้า จัดได้ว่าเป็นคัมภีร์ที่มีความสมบูรณ์ด้วยธาตุ คณะธาตุ และอรรถของธาตุสามารถนำมาใช้เพื่อความสมบูรณ์ของภาษาและการตีความให้เกิดความเข้าใจในธรรมะของพระพุทธองค์อย่างกว้างขวาง

2. ปรีวรรตคัมภีร์ธาตุวัตถมัญชรีจากบาลีอักษรภาษาพม่า เป็นบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย ผู้วิจัยได้ทำการปรีวรรตคัมภีร์ธาตุวัตถมัญชรีจากต้นฉบับภาษาบาลีอักษรภาษาพม่าเป็นภาษาไทย และแปลเป็นภาษาไทยซึ่งมีเนื้อหาตามลำดับดังนี้ คือ (ก) นิทานกถา ว่าด้วยประวัติของคัมภีร์ธาตุวัตถมัญชรี (ข) คันถารัมภะ ว่าด้วยคำปรารภการแต่งคัมภีร์ 2) เนื้อหาของคัมภีร์ แบ่งออกเป็น 8 กัณฑ์ คือ (ก) อาทิสรรณช กัณฑ์ว่าด้วยธาตุมี สระ เป็นอักษรต้น (ข) ก วคคาทิกณช กัณฑ์ว่าด้วยธาตุมี พยัญชนะวรรคเป็นอักษรต้น (ค) จ วคคาทิกณช กัณฑ์ว่าด้วยธาตุมีพยัญชนะจวรรคเป็น อักษรต้น (ฌ) ฐ วคคาทิกณช กัณฑ์ว่าด้วยธาตุมีพยัญชนะฐวรรคเป็นอักษรต้น (ง) ต วคคาทิกณช กัณฑ์ว่าด้วยธาตุมีพยัญชนะตวรรคเป็นอักษรต้น (จ) ปวคคาทิกณช กัณฑ์ว่าด้วยธาตุมีพยัญชนะปวรรคเป็นอักษรต้น (ฉ) อ วคคาทิกณช กัณฑ์ว่าด้วยธาตุมีพยัญชนะอวรรคเป็นอักษรต้น (ช) อลกขิตธาตุ ลกขณกณช กัณฑ์ว่าด้วยลักษณะธาตุที่ไม่ได้กำหนดไว้ 3) นิคม

นกลา ว่าด้วยคำลงท้ายหลังจบคัมภีร์ชาตวัตถมัญชรี พร้อมทั้งแสดงอุทาหรณ์ของชาตเพื่อประกอบการศึกษา และก่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้นเป็นที่เรียบร้อย

3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ชาต คณะชาต และอรรถของชาตในคัมภีร์ชาตวัตถมัญชรี พบว่า เนื้อหาของคัมภีร์ชาตวัตถมัญชรีประกอบด้วยหมวดต่าง ๆ คือ ชาต คณะชาต และ อรรถชาต เป็นการเรียบเรียงบทบาลี จุณณิยะ(ร้อยแก้ว) จากการรวบรวมเนื้อหาจากคัมภีร์ต่าง ๆ มากมาย เลือกสรรชาตที่มีการใช้บ่อยมาประมวล แต่งเป็นร้อยกรองภาษาบาลีพร้อมอรรถชาต โดยแบ่งเป็น 7 กลุ่มกัณฑ์ของกลุ่มชาต ได้แก่ 1) กลุ่มชาตที่มีสระเป็นเบื้องต้น 2) กลุ่มชาตที่มีอักษรกวรรคเป็นเบื้องต้น 3) กลุ่มชาตที่มีอักษรจวรรคเป็นเบื้องต้น 4) กลุ่มชาตที่มีอักษรฎวรรคเป็นต้น 5) กลุ่มชาตที่มีอักษรตวรรคเป็นเบื้องต้น 6) กลุ่มชาตที่มีอักษรปวรรคเป็นเบื้องต้น 7) กลุ่มชาตที่มีอักษรอวรรคเป็นเบื้องต้น เพื่อให้สะดวกต่อการท่องจำสำหรับนักศึกษภาษาบาลี การพรรณนาความแห่งชาตหลาย ๆ มีลักษณะการพรรณเชิงให้ข้อมูลในเรื่องจริง (Expository plus non-fiction writing method) ผ่านการพรรณนาด้วยคาถา คาถาหนึ่ง ๆ แสดงชาตไว้หลากหลาย มีการแสดงอรรถหรือความหมายของชาต และบอกหมวดชาตไปพร้อมกัน โดยคัดเลือกเป็นชาตที่ถูกใช้บ่อยเพื่อที่ผู้ศึกษาได้เรียนแล้วจะสามารถพบเจอได้บ่อยกว่าชาตตัวอื่น ๆ

การแบ่งส่วนของมีลำดับในการแสดงดังนี้ ส่วนต้น ประกอบด้วย (ก) นิทานกลา ว่าด้วยประวัติของคัมภีร์ชาตวัตถมัญชรี (ข) คนถารมกถา ว่าด้วยคำปรารภการแต่งคัมภีร์ชาตวัตถมัญชรี เนื้อหาของคัมภีร์แบ่งออกเป็น 8 กัณฑ์คือ ก) อาทิสรกถุ กัณฑ์ว่าด้วยชาตุมิ สระ เป็นอักษรต้น ข) ก วคคาทิกถุ กัณฑ์ว่าด้วยชาตุมิพยัญชนะกวรรคเป็นอักษรต้น ค) จ วคคาทิกถุ กัณฑ์ว่าด้วยชาตุมิพยัญชนะจวรรคเป็นอักษรต้น ฉ) ฎ วคคาทิกถุ กัณฑ์ว่าด้วยชาตุมิพยัญชนะฎวรรคเป็นอักษรต้น ง) ต วคคาทิกถุ กัณฑ์ว่าด้วยชาตุมิพยัญชนะตวรรคเป็นอักษรต้น (จ) ปวคคาทิกถุ กัณฑ์ว่าด้วยชาตุมิพยัญชนะปวรรคเป็นอักษรต้น (ฉ) อวคคาทิกถุ กัณฑ์ว่าด้วยชาตุมิพยัญชนะอวรรคเป็นอักษรต้น และ (ซ) อลกขิตชาต ลกขณกถุ กัณฑ์ว่าด้วยลักษณะชาตที่ไม่ได้กำหนดไว้ ในส่วนท้ายนั้น คือ นิคมกถา ว่าด้วยคำลงท้ายหลังจบคัมภีร์ชาตวัตถมัญชรี

อภิปรายผลการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมา และโครงสร้างของคัมภีร์ชาตวัตถมัญชรีคัมภีร์ชาตวัตถมัญชรี พบว่า การศึกษาทางพระพุทธศาสนาได้แบ่งออกเป็น 2 ระดับคือ คันถุระ เป็นการศึกษาระบบวินัย ด้วยการท่องบ่นสาธยาย และทำความเข้าใจให้ถ่องแท้ และ วิปัสสนาธุระ เป็นการศึกษาดูแลปฏิบัติจริง เพื่อความรู้แจ้งประจักษ์จากประสบการณ์ตรง การศึกษาทั้งสองอย่างนี้ไม่แยกออกจากกัน เป็นกระบวนการศึกษาที่ต้องดำเนินไปคู่กันเสมอ เพื่อนำไปสู่การแทงตลอดมรรคผล และนิพพานในที่สุด นอกจากนั้นกระบวนการที่สำคัญของการศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนา คือ หลัก ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นกระบวนการปฏิบัติ หรือกระบวนการพัฒนา 3 ด้าน คือ ศีล เป็นหลักการพัฒนาระดับ ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม สมาธิ เป็นหลักการพัฒนาจิตใจให้มีสมรรถภาพและประสิทธิภาพในการคิดพิจารณาตัดสินใจ กระทำหรือไม่กระทำการใดๆ ปัญญา เป็นหลักการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ รู้จักสิ่งทั้งหลายตามที่เป็น และสามารถแยกแยะ

วิเคราะห์ สืบหาสาเหตุของสิ่งทั้งหลายได้ชัดเจน ซึ่งกระบวนการศึกษาตามที่กล่าวมาแล้วจะทำให้เกิดการพัฒนา ปัญหา 3 ด้าน คือ ความรู้อันเกิดจากการฟัง (สุตตามยปัญญา) ความรู้อันเกิดจากการคิด (จินตามยปัญญา) และความรู้อันเกิดจากการ อบรมจิตตามมรรควิธี(ภาวนามยปัญญา) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการศึกษาของ พระพุทธศาสนา สอดคล้องกับ คัมภีร์นิรุตติที่ปนี เป็นคัมภีร์ไวยากรณ์สายโมคคัลลภาวะที่รจนาเพิ่มเติมโดย พระภิกษุชาวพม่า นามว่า พระญาณธชะ หรือที่ชาวพม่าเรียกกันว่า ท่านอาจารย์แลตีสยาดอ (อาจารย์แลตี) ด้วยผลงานตำรามากกว่า 100 คัมภีร์ คัมภีร์นิรุตติที่ปนีนี้ เป็นคัมภีร์ไวยากรณ์ฉบับสุดท้ายของท่านอาจารย์ ญาณธชะ นับว่าเป็นคัมภีร์ที่ทันสมัยที่สุด โดยเป็นคัมภีร์ที่อธิบายขยายความคัมภีร์โมคคัลลภาวะไวยากรณ์ที่รจนา ไว้โดยย่อ และไม่เหมาะสมกับชาวพม่าที่คุ้นเคยกับไวยากรณ์สายกัจจายณะมานับพันปี อีกทั้งคัมภีร์โมคคัลล ภาวะไวยากรณ์เดิมยังมีเนื้อหาที่แตกต่างจากกัจจายนไวยากรณ์บางแห่ง คือกัจจายนไวยากรณ์กล่าวถึงอักษรว่ามี 41 เสียง แต่คัมภีร์โมคคัลลภาวะกล่าวถึงอักษรว่ามี 43 เสียง นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนชื่อนัยทางไวยากรณ์ ที่ไม่คุ้นเคย ที่ปรากฏในกัจจายนไวยากรณ์ ปทรูป-สิทธิปกรณ์ และสัททนีติปกรณ์ เช่นสญญาทิกัณฐะ สยาทิกัณฐะ อสังขัตถสมาส เป็นต้น ในคัมภีร์โมคคัลลภาวะ โดยเปลี่ยนเป็นสนธิกัณฐะ นามกัณฐะ และ อพยยิภาวสมาส ตามลำดับ แนวทางการศึกษาของเดิม และปรับปรุงรวมถึงมีการเปลี่ยนชื่อใหม่ ให้กระชับ ทันสมัย และง่ายต่อการจดจำมากขึ้นจึงสนใจที่จะปริวรรต และแปลคัมภีร์ธาวัตถมัญชรี

2. ปริวรรตคัมภีร์ธาวัตถมัญชรีจากบาลีอักษรภาษาพม่า เป็นบาลีอักษรไทย และแปลเป็นภาษาไทย พบว่าคัมภีร์ธาวัตถมัญชรีมีความสอดคล้องกับคัมภีร์ไวยากรณ์บาลีต่าง ๆ เช่น ก) สัททนีติสุตตมาลา เป็น คัมภีร์ที่รจนาโดย พระอัคควังสะ ซึ่งเป็นชาวเมืองพุกาม เป็นคัมภีร์มีความละเอียด พิสดารอย่างยิ่ง อาศัยหลัก ไวยากรณ์จากสันสกฤต หลายคัมภีร์ เช่น ปาณินิ, สิทธานตคามูที, กาดันตระ ตลอดจนตรรกศาสตร์บางคัมภีร์ มีสูตรทั้งสิ้นถึง 1,347 สูตร โดยอาศัยการเทียบเคียงคัมภีร์ไวยากรณ์อื่น ๆ เช่นคัมภีร์โมคคัลลภาวะ เป็นต้น คัมภีร์สัททนีตินี้ได้รับการยอมรับจากนักไวยากรณ์เป็นจำนวนมากทั้งในประเทศพม่า ลังกา รวมถึงประเทศไทย ซึ่งการรจนาคัมภีร์สัททนีตินี้ ท่านอาจารย์ผู้รจนาได้ยึดถือหลักตามพระไตรปิฎก และอรรถกถาเป็นหลัก พร้อมได้นำมติของอาจารย์ต่าง ๆ มาเพิ่มเติมตามความเหมาะสม โดยแบ่งออกเป็น 3 ภาค คือ 1) ปทมมาลา ว่า ด้วยเรื่องของบทต่าง ๆ 2) ธาตุมาลา ว่าด้วยเรื่องของธาตุต่าง ๆ 3) สุตตมาลา ว่าด้วยสูตรการประกอบรูป ศัพท์ต่าง ๆ แนวทางการรจนาคัมภีร์โดยแบ่งออกเป็น 3 ภาค อันได้แก่ ปทมมาลา ธาตุมาลา และสุตตมาลา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำโครงสร้างนี้มาใช้ในงานปริวรรต และแปลคัมภีร์ธาวัตถมัญชรีออกมาเป็น 3 แนวทาง สอดคล้องกับ ปทรูปสิทธิ รจนาโดย พระพุทธอัปปิมหาเถระ โดยท่านเห็นว่า แม้ในคัมภีร์กัจจายณะ ซึ่งเป็น คัมภีร์ที่ไม่ย่อเกินไป ไม่พิสดารเกินไป ประกอบด้วยสูตรหลากหลาย ง่ายต่อการท่องจำ พร้อมทั้งได้อธิบาย เนื้อหาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเป็นอย่างดีแล้ว แต่ก็ยังมีจุดบกพร่องที่การลำดับสูตร หรือเนื้อหานั้น ไม่เป็นไป ตามลำดับ มีการกระโดดข้ามไป ข้ามมา (แม้จะกำหนดวิธีการตามไปของสูตร 3 วิธี คือตามไปอย่างประจูด สายน้ำ ตามไปอย่างกบกระโดด และตามไปอย่างราชสีห์แล้วก็ตาม) ก็ยังยากที่จะเข้าใจ และเชื่อมโยงได้ ทั้งหมด จึงได้รจนาคัมภีร์ปทรูปสิทธิ ที่สามารถกำหนดขอบเขตของสูตร จัดหมวดหมู่ใหม่และแสดงการ ประกอบรูปศัพท์ที่ชัดเจนตามเนื้อหาของสูตรที่นำมาร้อยเรียงกันใหม่ ยกตัวอย่างเช่นการประกอบรูปศัพท์ว่า ปุริโส (บุรุษ) ในคัมภีร์กัจจายณะแสดงสูตรไว้ไกลกันมาก หากไม่เรียนให้จบคัมภีร์ ก็ยากที่จะเชื่อมโยงได้ถึง

ส่วนคัมภีร์ปทรูปลิตินั้น ท่านนำสูตรที่สำเร็จรูปแต่ละตัว ๆ ให้มาอยู่ใกล้กันให้ได้มากที่สุด จึงเป็นเหตุให้นักศึกษาสามารถทำความเข้าใจในการสำเร็จรูปศัพท์นั้น ๆ แม้จะยังไม่จบทั้งคัมภีร์ก็ตามจะขอยกตัวอย่างวิธีการสำเร็จรูปตามแนวคัมภีร์ปทรูปลิตินี้ด้วย ปุริส ศัพท์

3. วิเคราะห์ธาตุ คณะธาตุ และอรรถของธาตุในคัมภีร์ธาตุวัตถมัญชรี พบว่า เนื้อหาของคัมภีร์ธาตุวัตถมัญชรีประกอบด้วยหมวดต่าง ๆ คือ ธาตุ คณะธาตุ และ อรรถธาตุ เป็นการเรียบเรียงบทบาลีจตุณณิยะ(ร้อยแก้ว) จากการรวบรวมเนื้อหาจากคัมภีร์ต่าง ๆ มากมาย เลือกสรรธาตุที่มีการใช้บ่อยมาประมวลแต่งเป็นร้อยกรองภาษาบาลีพร้อมอรรถธาตุ โดยแบ่งเป็น 7 กลุ่มกัณฑ์ของกลุ่มธาตุ ได้แก่ 1) กลุ่มธาตุที่มีสระเป็นเบื้องต้น 2) กลุ่มธาตุที่มีอักษรกวรรคเป็นเบื้องต้น 3) กลุ่มธาตุที่มีอักษรจวรรคเป็นเบื้องต้น 4) กลุ่มธาตุที่มีอักษรฎวรรคเป็นเบื้องต้น 5) กลุ่มธาตุที่มีอักษรตวรรคเป็นเบื้องต้น 6) กลุ่มธาตุที่มีอักษรปวรรคเป็นเบื้องต้น 7) กลุ่มธาตุที่มีอักษรอวรรคเป็นเบื้องต้น เพื่อให้สะดวกต่อการท่องจำสำหรับนักศึกษาภาษาบาลี การพรรณนาความแห่งธาตุหลาย ๆ มีลักษณะการพรรณนเชิงให้ข้อมูลในเรื่องจริง (Expository plus non-fiction writing method) ผ่านการพรรณนาด้วยคาถา คาถาหนึ่ง ๆ แสดงธาตุไว้หลากหลาย มีการแสดงอรรถหรือความหมายของธาตุ และบอกหมวดธาตุไปพร้อมกัน โดยคัดเลือกเป็นธาตุที่ถูกใช้บ่อยเพื่อที่ผู้ศึกษาได้เรียนแล้วจะสามารถพบเจอได้บ่อยกว่าธาตุตัวอื่น ๆ สอดคล้องกับ คัมภีร์กัจจายนธาตุมัญชูสา รัตนาคาถา โดย พระสีลวิงสะ พระเถระชาวลังกา ในรัชสมัยพระเจ้าปราคัมภพาทูที่ 1 (พ.ศ. 1696 - 1729) พำนักอยู่ที่วัดยักขิทธิเลณะ (วัดถ้ำเขายักษ์) เมืองหัตถิลละสะ ใกล้เมืองอนูราชปุรี คัมภีร์กัจจายนธาตุมัญชูสานี้ ท่านแบ่งออกเป็น 7 ปริเฉท โดยแสดงความหมายของธาตุไว้ตามคณะ ในอาขยาด 7 คณะ คือ ภูวาทิคณะ, รุชาทิคณะ, ทิวาทิคณะ, สวาทิคณะ, กิยาทิคณะ, ตนาทิคณะ, และจราทิคณะ โดยรวบรวมธาตุเป็นคาถา มี 148 คาถา แต่คัมภีร์นี้มีได้แสดงธาตุเหมือนคัมภีร์ทั่วไปที่มักจะแสดงตามอักษรต้นศัพท์บ้าง อักษรท้ายศัพท์บ้าง หากแต่แสดงตามหมวดธาตุเป็นหลักเลยผู้ศึกษาเห็นประโยชน์ของคัมภีร์กัจจายนธาตุมัญชูสา ในรูปแบบการนำเสนอ หากแต่เห็นข้อบกพร่องอยู่อย่างหนึ่งคือในระหว่างที่ตัวธาตุ ก่อนมาประกอบกับวิภัตตินั้น มิได้มีการแสดงที่มาที่ไป หรือรูปสำเร็จก่อนที่จะมาประกอบวิภัตติ ทำให้ผู้ศึกษาที่มีความสงสัย หรือบ่อยครั้งที่แม้จะรู้จักตัวธาตุแล้ว ก็ยังไม่สามารถประกอบธาตุกับวิภัตติได้สำเร็จได้ ผู้วิจัยจึงจะใช้คัมภีร์ธาตุวัตถมัญชรีที่มีเนื้อหาพอเหมาะ และเป็นธาตุที่ล้วนแล้วแต่ใช้บ่อย โดยการดึงธาตุมาแล้วประกอบกับปัจจัยประจําหมวดธาตุเสียก่อน จึงจะนำไปประกอบกับวิภัตติอาขยาดตามลำดับ เพราะเมื่อนักศึกษาเห็นรูปฐาน (ธาตุ + ปัจจัยประจําหมวด) เรียบร้อยแล้ว ก็จะสามารถนำไปประกอบกับวิภัตติอาขยาดได้ในทันที โดยไม่ผิดเพี้ยนจากรูปสำเร็จแม้แต่น้อย

องค์ความรู้ใหม่

คัมภีร์ธาตุ นั้นมีมากมายหลายคัมภีร์ ซึ่งแต่ละคัมภีร์ก็มีจุดเด่น จุดด้อยแตกต่างกันไป โดยขึ้นอยู่กับโอกาส หรือจังหวะเวลาในการนำเสนอข้อมูลแก่ผู้โดยสรุปเป็นข้อ ๆ ได้ดังต่อไปนี้

1. องค์ความรู้จากการศึกษาคัมภีร์บาลีต่าง ๆ

ก) คัมภีร์ธาตุวัตถมัญชรี เป็นคัมภีร์ว่าด้วยเรื่องธาตุ รัตนเป็นภาษาพม่าโดยท่านพระโอภาสะ ธัมมาจริยะ ณ เมืองย่างกุ้ง เป็นคัมภีร์ที่อายุไม่มาก หากแต่ได้รวบรวมธาตุที่เป็นประโยชน์ และใช้อย่างแพร่หลาย มาเรียบเรียงเป็นร้อยกรอง เพื่อสะดวกต่อการท่องจำ โดยประกอบด้วยจำนวนคาถา 119 คาถา แบ่งเป็น 9 กัณฑ์ นับเป็นตัวธาตุได้ 322 ธาตุ

ข) คัมภีร์ปทรูปสิทธิ เป็นคัมภีร์ว่าด้วยไวยากรณ์บาลี รัตนโดยพระพุทธรูปปิยเถระ ซึ่งเป็นภิกษุชาวศรีลังกา รวบรวม พุทธศตวรรษที่ 16 ณ แคว้นโจฬะ ทางตอนใต้ของอินเดีย มีเนื้อหาแบ่งออกเป็น 7 กัณฑ์ คือ 1. สนธิกัณฑ์ 2. นามกัณฑ์ 3. การกัณฑ์ 4. สมาสกัณฑ์ 5. ตัทธิตกัณฑ์ 6. อาชยตักกัณฑ์ และ 7. กิพพิชานกัณฑ์ นับรวมสูตรทั้งหมดแล้วมี 673 สูตร คุณลักษณะที่เด่น เป็นคัมภีร์ที่รวบรวมหลักไวยากรณ์บาลีอย่างละเอียด โดยเฉพาะการแสดงวิธีการสำเร็จรูปศัพท์ มีหลักเกณฑ์ มีขั้นตอนที่ชัดเจน ทำให้เข้าใจได้ง่าย มีการยกตัวอย่างที่ใช้จริงมาประกอบ

ค) คัมภีร์กัจจายนะธาตุมัญชสา เป็นคัมภีร์ว่าด้วยไวยากรณ์บาลี รัตนโดยพระสีลวงสะ พระภิกษุชาวสิงหล ในราวพุทธศตวรรษที่ 16 คุณลักษณะเด่นเป็นคัมภีร์ที่โดยมุ่งเน้นที่ตัวธาตุในคัมภีร์กัจจายนะมาจัดเป็นหมวดหมู่ โดยนำเสนอในรูปแบบใหม่ คือรูปแบบฐาน (ธาตุ ที่ประกอบกับปัจจัยเรียบร้อยแล้ว) ที่พร้อมนำไปประกอบกับตัววิภัติได้เลยโดยที่ผู้ศึกษาแม้จะไม่เข้าใจขั้นตอนการประกอบธาตุ กับปัจจัยก็ตาม ก็ยังสามารถที่จะประกอบธาตุกิริยาได้อย่างถูกต้องและง่ายดาย

ง) คัมภีร์โมคคัลลานธาตุปาฐะ รัตนโดยพระภิกษุชาวพม่า นามว่าพระสัชชานาภิวงสะ เป็นคัมภีร์ที่นำเอาธาตุจากคัมภีร์โมคคัลลานะที่เป็นสายไวยากรณ์ มานำเสนอข้อมูลในรูปแบบอนุกรมภาษาบาลีล้วน และพจนานุกรมแปลพม่าเรียงตามลำดับอักษรต้นธาตุ คุณลักษณะเด่น คัมภีร์โมคคัล-ลานะธาตุปาฐะนั้นมีการแบ่งกลุ่มธาตุไว้มากถึง 9 คณะ ซึ่งมากกว่าคัมภีร์ธาตุอื่น ๆ โดยส่วนใหญ่ใช้วิธีการวิเคราะห์คำแบบใหม่ ต่างจากคัมภีร์กัจจายนะที่นิยมใช้ก่อนหน้านั้น มีความกระชับและครอบคลุมหลักไวยากรณ์บาลีที่สำคัญ

จ) คัมภีร์สัททนีติธาตุมาลา รัตนโดยพระอัคควงสะเถระ ชาวพม่า ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 เป็นส่วนหนึ่งของคัมภีร์กลุ่มสัททนีติ ซึ่งประกอบด้วย 3 คัมภีร์คือ สัททนีติปทมมาลา สัททนีติธาตุมาลา และสัททนีติสุดตมาลา โดยได้รับการยกย่องว่า 3 เป็นคัมภีร์ไวยากรณ์ที่สมบูรณ์และมีเนื้อหาครอบคลุมมากที่สุดชุดหนึ่ง คุณลักษณะเด่น เป็นคัมภีร์ที่มีเอกลักษณ์ในการนำเสนอธาตุ โดยจะใช้พยัญชนะตัวสุดท้ายที่เรียกว่าการันต์เป็นหลัก เช่น ก การันต์ คือ ธาตุที่มีอักษร ก เป็นที่สุด หรือเป็นตัวสุดท้ายนั่นเองซึ่งจะแตกต่างจากคัมภีร์ธาตุอื่นทั้งหมดที่ใช้พยัญชนะตัวแรกเป็นตัวหลัก

จ) คัมภีร์ธาตวัตถสังคหะ รัตนาทโดยพระวิสุทธาจารย์ อดีตเจ้าอาวาสวัดวิสุทธาราม เมืองมณฑลพะเยา ประเทศสหภาพเมียนมาร์ คุณลักษณะเด่น เป็นคัมภีร์ที่ประมวลธาตุและความหมายของธาตุ โดยเรียงลำดับตัวอักษร เป็นงานประพันธ์ที่มี คาถาถึง 445 บท และผู้รจนายังแตงนิสสยะของธาตวัตถสังคหะ ไว้ด้วย พร้อมกับยกตัวอย่างอุทากรณประกอบที่ชัดเจน

ฉ) คัมภีร์ปาณินียาธาตุปาฐะ รัตนาทโดยท่านปาณินิ นักไวยากรณ์ชาวอินเดียโบราณ ประมาณ 50 - 100 ปี ก่อนพุทธศักราช คุณลักษณะเด่น คือประกอบด้วยจำนวนธาตุมากถึง 2,264 ธาตุ นำเสนอในรูปแบบอนุกรม และพจนานุกรม เรียงตามลำดับอักษรต้นธาตุ

2. องค์ความรู้ด้านความอัศจรรย์ของภาษาบาลี

ก) ภาษาบาลีเป็นภาษาที่ไม่เสื่อม ภาษาบาลีนั้นว่าเป็นภาษาที่สูงกว่าภาษาทั้งหลาย เพราะ สมบูรณ์ด้วยคุณวิเศษและสภวานิรุตติคำว่า สภวานิรุตตินั้น หมายถึงภาษาที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ความหมายและอธิบาย มีอำนาจในการแสดงอรรถและอธิบายได้แน่นอน เป็นภาษาที่ผู้วิเศษทั้งหลายมี พระพุทธเจ้าเป็นต้นทรงใช้อยู่ กล่าวอีกนัยหนึ่ง สภวานิรุตติหมายถึงภาษาที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ไม่ เสื่อม ตั้งอยู่โดยปกติส่วนภาษาอื่นๆ เมื่อถึงกาลหนึ่งย่อมเปลี่ยนแปลงและเสื่อมได้ สำหรับภาษาบาลีแล้ว จะไม่มีการเปลี่ยนแปลงและเสื่อมเลย ไม่ว่าจะเป็นที่ไหนๆในกาลไหนๆ หากจะมีการเปลี่ยนแปลงหรือเสื่อมสลายก็เป็นเพราะผู้ศึกษา ผู้แสดง ผู้สอน เรียนผิด แสดงผิด และสอนผิด แม้ถึงกระนั้น ก็จะไม่มีการ เปลี่ยนแปลงโดยตลอดกาล เพราะท่านกล่าวไว้ในสัมโมหวิโนทนีว่ สถานที่พูดภาษาบาลีมากที่สุด คือ นรก ดิรัจฉาน เปรต โลกมนุษย์ สวรรค์ และพรหมโลก กล่าวอธิบายว่า เมื่อโลกแตกสลาย พรหม โลกมิได้เข้าช่วยการแตกสลายด้วย ฉะนั้น พรหมโลกจึงตั้งอยู่ได้สภาพเดิม

ข) ภาษาบาลีเป็นมูลภาษา ภาษาบาลีจัดเป็นภาษาของมนุษย์ในยุคแรกของโลก เพราะเมื่อโลก ถึงการแตกสลาย พรหมโลกมิได้แตกสลายไปด้วย ฉะนั้นพรหมโลกจึงตั้งอยู่ในสภาพเดิม โดยไม่มีการ เปลี่ยนแปลง มีอธิบายเพิ่มเติมอีกเล็กน้อยว่า มนุษย์ในยุคแรกของโลกนั้น เป็นผู้จุติมาจากพรหมโลกด้วย อุปาทปฏิสนธิ มนุษย์ดังกล่าวมานั้นพูดภาษาบาลีซึ่งเป็นภาษาที่ใช้กันในพรหมโลกเป็นต้น ฉะนั้น นักไวยากรณ์จึงมีความเชื่อว่า ภาษาบาลี เป็นมูลภาษาคือเป็นภาษาที่มนุษย์ในยุคแรกใช้ พูดกัน ดังที่คัมภีร์ปทรูปสิทธิได้กล่าวว่า สา มาคธี มูลภาษา นรา ยายาทิกปปิกา พรหมานโน จสสุตลาปา สมพุทธา จาปี ภาสเร ฯ แปลว่า นรชนผู้เกิดในปฐมกัปป์ พรหม แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย และบุคคลผู้มีได้สดับ คำพูดของมนุษย์เลย กล่าวด้วยภาษาใด ภาษานั้นคือมาคธี ภาษามคธีเป็นภาษาดั้งเดิม (หลวงเทพดรุณา นุศิษฎ์ (ทวี ธรรมธัช), 2534) ภาษามคธีเป็นภาษาดั้งเดิมที่ใช้พูดกันโดยมนุษย์ต้นกัปป์ พวกพรหม พระพุทธเจ้า และบุคคล ผู้ที่ยังไม่เคยได้ยินคำพูดจากบุคคลอื่น

ค). ภาษาบาลีเป็นสภวานิรุตติท่านแสดงไว้ในสัมโมหวิโนทนีว่ ภาษาบาลีเป็นสภวานิรุตติ หมายความว่า เป็นภาษา ธรรมชาติ อธิบายว่า แม้ผู้ที่ไม่เคยได้ยินได้ฟังภาษาอื่นมาก่อน หากมีความสามารถ ในการคิดและพูดได้เอง เขาคงจักพูดภาษาบาลีอันเป็นภาษาที่เขาสนใจเท่านั้น หมายความว่า ในหนทาง อันยัตยวแห่งสังสารวัฏอันกำหนดนับไม่ได้นั้น มีการกำหนดเมล็ดพืชของภาษาบาลีอยู่ ผู้ที่เดินทางไกลใน สังสารวัฏล้วนเคยพูดเคยท่องบ่นภาษาบาลีมาแล้ว โดยนับไม่ถ้วนนั้น เมื่อถึงเวลาพูดจริงแม้จะไม่เคยพูด ภาษาบาลีมาก่อน ก็

สามารถพูดภาษาบาลีได้เอง ทั้งนี้ปรากฏขึ้นมาเพราะพีชพันธ์แห่งสภวานิรุตตินั่นเอง (สมเด็จพระสังฆราช ญาโณทโย, 2508)

ข) ภาษาบาลีเป็นนิรุตติปฏิสัมพันธ์ภาษาบาลี นอกจากจะได้ชื่อว่าสภวานิรุตติแล้วยังชื่อว่าเป็นเหตุแห่งนิรุตติปฏิสัมพันธ์อีกด้วย ผู้ที่ได้บรรลุนิรุตติปฏิสัมพันธ์แล้ว จะสามารถรู้และเข้าใจภาษาบาลีได้เอง เช่นเดียวกันความแตกฉานในภาษาบาลีก็เป็นปัจจัยส่วนหนึ่งแห่งการได้บรรลุปฏิสัมพันธ์ภาษาบาลี

ง) ภาษาบาลีเป็นภาษาที่รักษาพระศาสนา ภาษาบาลีมิใช่จะสมบูรณ์ด้วยคุณดังกล่าวมาแล้ว เท่านั้น ยังได้ชื่อว่าเป็นภาษาที่รักษาพระพุทธศาสนาอีกด้วย “การดำรงไว้ซึ่งวินัยกรรมที่รู้จักกันว่าเป็นอายุของพระศาสนา” นั้น จัดเป็นคำพูดที่ถูกที่เดียวเพราะในการทำสังฆกรรมมี อุโบสถ ปวารณา อุปสมบท และ สมมติสีมา เป็นต้น จะสำเร็จได้ด้วยดีและถูกต้องตามแบบแผนพุทธบัญญัติถ้าไม่มีวินัยกรรมเกี่ยวเนื่องด้วยการสวดกรรมวาจาแล้ว ถือว่ากรรมไม่สำเร็จ แต่สังฆกรรมนั้นๆ จะสำเร็จได้ด้วยดีก็ด้วยผู้สวด กรรมวาจาสามารถสวดกรรมวาจาออกเสียง สติลล ธนิต วิมุตติและนิคคหิต ได้ถูกต้องชัดเจน และผู้ที่ สวดได้ถูกต้องชัดเจนจะต้องมีความรู้แตกฉานในพยัญชนะพหุธิ 10 ประการมีสติลลและธนิตเป็นต้น ซึ่งแสดงถึงวิธีสวดภาษาบาลีเมื่อมีความรู้แตกฉานในพยัญชนะพหุธิ 10 ประการแล้ว จึงสวดกรรมวาจาได้ ถูกต้องชัดเจน และสังฆกรรมย่อมสำเร็จสมบูรณ์ตามพุทธประสงค์ หากไม่เรียนรู้ภาษาบาลีก็ไม่สามารถ สวดกรรมวาจาให้สำเร็จได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น จึงกล่าวสรุปได้ว่า ภาษาบาลีเป็นภาษาที่มีความสำคัญอัน สูงสุดต่อความดำรงมั่นสืบกาลนานแห่งพระพุทธศาสนา

จ) ภาษาบาลีเป็นภาษาอจินไตย กล่าวกันว่า พระพุทธองค์ทรงแสดงพระอัมมจักกัปปวัตตนสูตร ซึ่งเป็นปฐมเทศนาด้วยภาษาบาลี เมื่อเป็นเช่นนั้นน่าจะมีปัญหาว่า ผู้ที่ฟังพระธรรมจักรเทศนาทั้งหลาย (หมายถึงพระปัญจวัคคีย์) หากไม่รู้ภาษาบาลีแล้วจะเข้าใจพระธรรมจักรเทศนาที่พระองค์ทรงแสดงได้ อย่างไร ตอบได้ว่า ข้อที่กล่าวว่าพระองค์ทรงแสดงพระธรรมจักรด้วยภาษามคธนั้นเป็นความจริงที่เดียว ถึงแม้ว่าภิกษุ 1 บุคคลผู้รับฟังธรรมทั้งหลาย จะรู้เฉพาะภาษาของตนอย่างเดียวก็น่าจะเข้าใจ (พระพุทธองค์) แสดงธรรมโปรดเขาด้วยภาษาทมิฬ ขนชาวอันธกะ ทั้งหลายก็นึกว่า (พระพุทธองค์) ทรงแสดงธรรมโปรดเขาด้วยภาษาอันธกะเช่นเดียวกัน การที่ผู้ฟังทั้งหลายนึกเช่นนั้นเป็นเพราะอานุภาพแห่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เรียกว่า “วาจาอจินไตย” อันมีอยู่ในอจินไตยด้วย เหตุดังกล่าว การที่จะศึกษาพุทธธรรมให้มีความรู้ความเข้าใจแตกฉาน อย่างลุ่มลึกในอรรถธรรมได้ดั่งนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเรียนรู้เข้าใจในภาษาบาลี ที่เรียกว่ามูลภาษาเสียก่อน ดังนั้น คัมภีร์ไวยากรณ์ต่างๆ นับว่าเป็นตำราพื้นฐานของ การศึกษาภาษาบาลี ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้เข้าใจหลักภาษา ก่อน จากนั้นจึงค่อย เข้าไป ศึกษาพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาเป็นต้น สืบต่อไป

สรุป

คัมภีร์ฉันทลักษณะที่สำคัญในภาษาบาลีมีสองเล่ม คือ วุตโตทยปกรณ์ และฉันทมัญชุสรี ซึ่งแต่งโดยพระเถระชาวสิงหลในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 และ 24 ตามลำดับ วรรณคดีบาลีมีลักษณะการประพันธ์ 3 ประเภท คือ ปัชชะ (ร้อยกรอง) คัชชะ (ร้อยแก้ว) และวิมิสสะ (ผสมระหว่างร้อยกรองและร้อยแก้ว) คัมภีร์ธาวัตถมัญชุสรีจัดเป็นประเภทปัชชะ ประกอบด้วยคาถา 119 บท ซึ่งแสดงธาตุจำนวน 332 ธาตุ

คาถาในคัมภีร์นี้เป็นอนุชฎาฉันท ซึ่งมี 8 พยางค์ต่อบาท ซึ่งอนุชฎาฉันทแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ ซาติอนุชฎา และวิเสสอนุชฎา การตรวจคาถา 8 พยางค์แบ่งเป็น 3 กลุ่ม โดยมีกฎเกณฑ์เฉพาะสำหรับแต่ละกลุ่ม ในคัมภีร์ธาวัตถมัญชุสรี พบคาถาทั้งหมด 25 ประเภท โดยประเภทที่พบมากที่สุดคือ ปฐญาวัต มีจำนวน 49 คาถา นอกจากนี้ยังมีคาถาประเภทอื่นๆ เช่น วิปริตปัญญาวัตตาถา เสตววิปุลาคาถา ปิงคลวิปุลาคาถา และกลุ่มวิปุลาคาถาอื่นๆ แต่ละประเภทของคาถามีลักษณะเฉพาะในการจัดวางครุและลหุ (พยางค์หนักและเบา) ซึ่งกำหนดโดยคณะฉันทต่างๆ เช่น ย คณะ ช คณะ ม คณะ ต คณะ เป็นต้น การจัดวางเหล่านี้มีความสำคัญในการกำหนดจังหวะและความไพเราะของบทประพันธ์ ความรู้เกี่ยวกับฉันทลักษณะนี้มีความสำคัญในการศึกษาและเข้าใจวรรณคดีบาลี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการวิเคราะห์โครงสร้างและความงามทางวรรณศิลป์ของบทประพันธ์ต่างๆ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการทำวิจัยครั้งนี้มีประเด็นสำคัญที่ควรศึกษาต่อ คือ

1. องค์กรคณะสงฆ์ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้ามาสนับสนุนการปริวรรตคัมภีร์ หรือเข้ามาสนับสนุนการทำงานด้านคัมภีร์ซึ่งจะทำให้มีความรู้ทางด้านภาษาบาลีในประเทศไทยเพิ่มขึ้น
2. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญเทคโนโลยี หรือโปรแกรมฐานข้อมูลระดับสูงเข้ามาเรียบเรียงธาตุต่าง ๆ ให้อยู่ในฐานข้อมูลเดียวกัน เพื่อเปรียบเทียบ หรือเป็นอุปกรณ์ที่สามารถค้นหาคำแปล ความหมายที่ถูกต้องของตัวธาตุแต่ละตัวได้
3. พัฒนาขีดความสามารถของพระภิกษุสงฆ์ที่สนใจที่จะมาทำงานด้านงานปริวรรต หรือโปรแกรมฐานข้อมูล

2. ข้อเสนอสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อประโยชน์ในการศึกษาภาษาบาลี และกลุ่มคัมภีร์สหทวิเสส โดยเฉพาะการศึกษาพระไตรปิฎก เพื่อประโยชน์ในการค้นคว้าวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นต่อไปนี้

1. คัมภีร์โมคคัลลานะไวยากรณ์: การปริวรรต และการแปล
2. คัมภีร์ธาวัตถที่ปกะ: การปริวรรต และการแปล
3. คัมภีร์ธาวัตถวณณนา: การปริวรรต และการแปล

บรรณานุกรม

พระมหาสมลักษณะ คณธสโร (พระคันธสาราภิวังศ์). (2546). *สุโพธาลังการมัญจรี*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: หจก.ไทยรายวันการพิมพ์.

พระสีลวังสะ. (2546). *กัจจายนธตุมัญจสุสา*. แปลจากหนังสือ The Pali Dhatupatha and the Dhatumanjusa: Edited with Indexes. Andersen, D. & Smith, H.. (1921). editors: Published by Andr. Fred. Host, Kobenhavn.

หลวงเทพดรุธมา นุศิษฐ์ (ทวี ธรรมธัช). (2534). *ธตูปทีปิกา*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระสังฆราช ญาณโทย. (2508). *สัมโมหวิโนทนีอรรคถา*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). *รู้จักพระไตรปิฎก เพื่อเป็นชาวพุทธที่แท้*. วัดญาณเวศกวัน.